

บทที่ ๑๓

สรุปสถานการณ์ของนกและแนวทางในการอนุรักษ์

จากอดีตถึงปัจจุบันสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้รายงานสถานการณ์ของนกปัจจุบันไว้ว่ามีนกไม่น้อยกว่า ๑๓๔ ชนิดที่ได้สูญพันธุ์ไปแล้วจากธรรมชาติ และมีนกอีกจำนวนมากที่ต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงจนทำประชากรของนกเหล่านี้ต้องตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม จากการรวบรวมข้อมูล ปรากฏว่ามีนกที่ถูกจัดอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามจำนวนทั้งสิ้น ๙๕ ชนิดในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น ๑,๒๒๒ ชนิดในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังแสดงในตารางที่ ๑๓.๑

ตารางที่ ๑๓.๑ แสดงจำนวนชนิดนกที่พบทั่วโลกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๕๑

ปี พ.ศ.	จำนวนชนิด	แหล่งข้อมูล
๒๕๐๐	๙๕	Rands (๑๙๙๓)
๒๕๑๔	๒๒๐	
๒๕๒๒	๒๙๐	
๒๕๓๑	๑,๐๒๙	
๒๕๔๑/๔๒	๑,๑๐๗	IUCN (๒๐๐๘)
๒๕๔๓	๑,๑๘๓	
๒๕๔๕	๑,๑๙๒	
๒๕๔๖	๑,๑๙๔	
๒๕๔๗	๑,๒๑๓	
๒๕๔๙	๑,๒๐๖	
๒๕๕๐	๑,๒๑๗	
๒๕๕๑	๑,๒๒๒	

ที่มา : ดัดแปลงจาก Rands (๑๙๙๓) และ Birdlife International (๒๐๐๘)

ในบรรดานกที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคามนี้ เมื่อแบ่งตามประเภทของถิ่นอาศัยแล้วจะพบว่า นกที่อาศัยในทุ่งหญ้าสะวันนาและนกที่อาศัยตามพื้นที่ชุ่มน้ำจะมีสัดส่วนการถูกคุกคามที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ดังแสดงในตารางที่ ๑๓.๒ อันมีสาเหตุมาจากการขยายพื้นที่ครอบครองและพื้นที่ทำกินของมนุษย์ส่งผลให้ถิ่นอาศัยของนกกลุ่มนี้ลดลงอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากนกที่อาศัยในทุ่งหญ้าสะวันนาต้องตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามเพิ่มขึ้น ๑๗๕ ชนิด มีสัดส่วน

เพิ่มขึ้นจาก ๖.๙๐% ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็น ๑๘.๙๕% ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ และนกที่อาศัยตามพื้นที่ชุ่มน้ำต้องตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามเพิ่มขึ้น ๑๗๘ ชนิด โดยมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก ๑๓.๑๐% ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็น ๒๐.๙๙% ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ในขณะที่นกที่อาศัยในป่าเขตร้อนมีจำนวนนกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เพิ่มขึ้น ๒๕๖ ชนิด อย่างไรก็ตาม เมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่อชนิดที่ถูกคุกคามทั้งหมดแล้วกลับพบว่า มีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการลดลงของพื้นที่ป่าเขตร้อนมีอัตราการลดลงที่ค่อนข้างคงที่ หลังจากปี พ.ศ. ๒๕๔๑/๔๒ เป็นต้นมาจะเห็นได้ว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนชนิดนกที่ถูกคุกคามจะเพิ่มขึ้นไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลและประชาชนเกิดความตระหนักและมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการป้องกันการลดลงของนกเหล่านั้น ซึ่งจะได้กล่าวในตอนต่อไป

ตารางที่ ๑๓.๒ เปรียบเทียบจำนวนชนิดนกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และ พ.ศ. ๒๕๓๑ แบ่งตามประเภทของถิ่นอาศัย

สภาพถิ่นอาศัย	พ.ศ. ๒๕๒๒	พ.ศ. ๒๕๓๑
ป่าดิบเขตร้อน	๑๘๖ (๖๔.๑๔) ^{๑/}	๔๔๒ (๔๒.๙๕)
พื้นที่ชุ่มน้ำ	๓๘ (๑๓.๑๐)	๒๑๖ (๒๐.๙๙)
ทุ่งหญ้าสะวันนา	๒๐ (๖.๙๐)	๑๙๕ (๑๘.๙๕)
อื่น ๆ และไม่มีข้อมูล	๔๖ (๑๕.๘๖)	๑๗๕ (๑๗.๐๐)
รวม	๒๐๙ (๑๐๐)	๑,๐๒๘ (๑๐๐)

^{๑/} หมายถึง ค่าเปอร์เซ็นต์ของจำนวนนกที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคามทั้งหมด

ที่มา : ดัดแปลงจาก Rands (๑๙๙๓)

๑. สถานภาพของนกในทวีปเอเชีย

ทวีปเอเชียซึ่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบเขตร้อนและมีลักษณะทางนิเวศวิทยาที่ค่อนข้างจำเพาะ จากรายงานของ BirdLife International (๒๐๐๑) ปรากฏว่า มีนกที่ต้องตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม (มีความเสี่ยงขั้นวิกฤตที่จะสูญพันธุ์ มีความเสี่ยงมากที่จะสูญพันธุ์ และมีแนวโน้มที่จะสูญพันธุ์) มีจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๓ ชนิด โดยมีปัจจัยหลักมาจากการลดลงของถิ่นอาศัยหรือการเสื่อมสภาพของถิ่นอาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าดิบระดับต่ำซึ่งถูกบุกรุก และถูกแผ้วถาง เพื่อเปลี่ยนไปเป็นที่อยู่อาศัยและทำเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เช่น พื้นที่ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน และกาแฟ เป็นต้น

๒. สถานภาพของนกในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยนั้น สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำหนังสือ Red Data Book ขึ้นในชื่อ Thailand Red Data : Birds ซึ่งเป็นการรวบรวมรายชื่อและจัดสถานภาพการถูกคุกคามของนกที่พบในประเทศไทยโดยใช้เกณฑ์ตาม IUCN (๒๐๐๑) Version ๓.๑ ปรากฏว่า ในประเทศไทยมีนกที่สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยแล้วจำนวน ๒ ชนิด สูญพันธุ์จากธรรมชาติ จำนวน ๒ ชนิด มีความเสี่ยงขั้นวิกฤติที่จะสูญพันธุ์จำนวน ๔๓ ชนิด มีความเสี่ยงมากที่จะสูญพันธุ์จำนวน ๖๖ ชนิด และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์จำนวนทั้งสิ้น ๗๑ ชนิด เมื่อจำแนกชนิดนกตามประเภทของถิ่นอาศัยจะพบว่า นกที่มีถิ่นอาศัยในป่าไม้จะอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามมากที่สุดคือ ๗๕% ของนกที่ถูกจัดอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามทั้งหมด ในบรรดานกที่อาศัยในป่าระดับต่ำที่ถูกคุกคามเป็นนกที่พบเฉพาะในภาคใต้ของประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น ๖๙ ชนิด หรือประมาณ ๗๐% ของนกที่อาศัยในป่าระดับต่ำทั้งหมด จำนวนชนิดนกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามแบ่งตามประเภทของถิ่นอาศัยได้ดังสรุปไว้ในตารางที่ ๑๓.๓

ตารางที่ ๑๓.๓ จำนวนชนิดนกที่จัดอยู่ในสถานภาพการถูกคุกคามแบ่งประเภทของถิ่นอาศัย

ประเภทถิ่นอาศัย	สถานภาพถูกคุกคาม ^{๑/}
ป่าไม้	๑๓๕ (๗๕.๐%)^{๒/}
- ป่าดิบเขา (ความสูงมากกว่า ๙๐๐ ม.)	๓๖ (๒๖.๗%)
- ป่าระดับต่ำ (ความสูงน้อยกว่า ๙๐๐ ม.)	๙๙ (๗๓.๓%)
พื้นที่ชุ่มน้ำ	๓๘ (๒๑.๑%)^{๒/}
- แม่น้ำ	๑๑ (๒๙.๐%)
- ทะเลเปิด	๔ (๑๐.๕%)
- หนอง บึง	๒๓ (๖๐.๕%)
พื้นที่เกษตรกรรม	๗ (๓.๙%)^{๒/}
รวม	๑๘๐

^{๑/} หมายถึง ผลรวมของจำนวนชนิดนกที่จัดอยู่ในสถานภาพมีความเสี่ยงขั้นวิกฤติที่จะสูญพันธุ์ มีความเสี่ยงมากที่จะสูญพันธุ์ และมีแนวโน้มที่จะสูญพันธุ์

^{๒/} หมายถึง ค่าเปอร์เซ็นต์ของนกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามแบ่งตามลักษณะของถิ่นอาศัย แต่ละประเภท

ที่มา : ดัดแปลงจาก Sangransombat (๒๐๐๕)

๓. สาเหตุของการลดลงของนกในประเทศไทย

การลดลงของประชากรนกในประเทศไทยมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๓.๑. ขาดแคลนที่อยู่อาศัย จากการเก็บข้อมูลของกรมป่าไม้โดยใช้ภาพถ่ายจากดาวเทียม ปรากฏว่าประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภทรวมกันประมาณ ๕๓% ของพื้นที่ประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ จากนั้นพื้นที่ป่าไม้ได้ลดลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พื้นที่ป่าไม้ลดลงจนเหลือเพียงประมาณ ๒๕% ของพื้นที่ประเทศไทยเท่านั้น ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๙ จะเห็นว่าพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการปรับเปลี่ยนคำจำกัดความของพื้นที่ป่าไม้และได้รวมเอาป่าไม้ที่เป็นป่าไม้ปลูกเพื่อเศรษฐกิจเข้าไปด้วย อย่างไรก็ตาม หลังจากในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แล้วจะเห็นว่าพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดในประเทศไทยก็ยังมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในตารางที่ ๑๓.๓

นกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นนกที่อาศัยอยู่ในป่าไม้ คือ มีนกที่ตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามมากถึง ๗๕% ของนกที่อยู่สถานภาพถูกคุกคามทั้งหมด และนกที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ นกที่อาศัยอยู่ในป่าระดับต่ำซึ่งตกอยู่ในสถานภาพถูกคุกคามประมาณ ๗๓% ของนกที่อาศัยอยู่ในป่าไม้ทั้งหมด อันมีสาเหตุมาจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นถิ่นอาศัยของนกเหล่านั้น สาเหตุการลดลงของป่าไม้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการทำลายป่าไม้ ซึ่งพอสรุปเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

๓.๑.๑ สัมปทานป่าไม้ การสัมปทานป่าไม้ในระยะแรกของประเทศไทยเป็นการให้สัมปทานไม้สักเพียงอย่างเดียว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นป่าในพื้นที่ราบทางภาคเหนือ จนกระทั่งระยะหลังมีความต้องการใช้ไม้มากขึ้น รัฐบาลจึงได้เปิดให้สัมปทานไม้ชนิดอื่นด้วย ผลที่เกิดจากการให้สัมปทานป่าไม้นอกจากจะทำให้ป่าไม้หมดไปอย่างรวดเร็วแล้วยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการบุกรุกป่าเพื่อจับจองที่ดินทำกินจากชาวบ้านอีกด้วย

๓.๑.๒ การบุกรุกทำลายป่าไม้ การเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรที่ถือครองที่ดินทำกินขนาดเล็กไม่สามารถแบ่งที่ดินทำกินให้แก่สมาชิกในครอบครัวได้เพียงพอ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการบุกรุกป่าไม้เพิ่มขึ้น

๓.๑.๓ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้น การอพยพย้ายถิ่นฐานและการบุกรุกป่าเพื่อแสวงหาที่อยู่อาศัยใหม่เพิ่มมากขึ้น การสร้างถนนเข้าสู่พื้นที่ป่าซึ่งมีหมู่บ้านตั้งเดิมอยู่เพื่อแย่งชิงประชาชนจากอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ทำให้ประชาชนอพยพเข้าไปบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น มีทั้งการอพยพในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค ถนนจำนวนมากตัดผ่านผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งนอกจากจะทำลายต้นไม้จำนวนมากในบริเวณที่ถนนตัดผ่านแล้ว ถนนยังเป็นตัวแบ่งแยกผืนป่าที่เคยเป็นผืนเดียวกัน

ออกเป็นส่วน ๆ ส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าทำให้สัตว์ป่าบางชนิดถูกแยกออกเป็นกลุ่มย่อยไม่สามารถไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันได้ ประชากรสัตว์ป่าเหล่านั้นเกิดการผสมเลือดชิดส่งผลให้สัตว์อ่อนแอ และอาจเป็นสาเหตุให้สูญพันธุ์ได้ในที่สุด

ตารางที่ ๑๓.๔ แสดงปริมาณพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๔๙

ปี พ.ศ.	ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคตะวันออก		ภาคกลาง		ภาคใต้		รวมทั้งประเทศ	
	ตร.กม	%	ตร.กม	%	ตร.กม	%	ตร.กม	%	ตร.กม	%	ตร.กม	%
๒๕๐๔	๑๑๖,๒๗๕	๖๙	๗๐,๙๐๔	๔๒	๒๑,๑๖๓	๕๙	๓๕,๖๖๑	๕๓	๒๙,๖๒๖	๔๒	๒๗๓,๖๒๙	๕๓
๒๕๑๖	๑๑๓,๕๙๕	๖๗	๕๐,๖๗๑	๓๐	๑๕,๐๓๖	๔๑	๒๓,๙๗๐	๓๖	๑๙,๔๓๕	๒๖	๒๒๑,๗๐๗	๔๓
๒๕๑๙	๑๐๒,๓๓๒	๖๐	๔๑,๔๙๔	๒๕	๑๒,๖๓๑	๓๕	๒๑,๙๒๖	๓๒	๒๐,๑๓๙	๒๙	๑๙๙,๔๑๗	๓๙
๒๕๒๑	๙๔,๙๓๗	๕๖	๓๑,๒๒๑	๑๙	๑๑,๐๓๗	๓๐	๒๐,๔๒๖	๓๐	๑๗,๖๐๓	๒๕	๑๗๕,๒๒๔	๓๔
๒๕๒๕	๙๗,๗๕๖	๕๒	๒๕,๙๙๖	๑๕	๙,๐๐๐	๒๒	๑๙,๕๑๖	๒๗	๑๖,๔๔๒	๒๓	๑๕๖,๖๐๐	๓๑
๒๕๒๘	๙๔,๑๒๖	๕๐	๒๕,๕๙๐	๑๕	๗,๙๙๐	๒๒	๑๗,๖๙๕	๒๖	๑๕,๔๙๕	๒๒	๑๕๐,๙๖๖	๒๙
๒๕๓๑	๙๐,๔๐๒	๔๗	๒๓,๖๙๓	๑๔	๑๗,๒๔๔	๒๖	๑๗,๒๔๔	๒๖	๑๔,๖๓๐	๒๑	๑๔๓,๙๐๓	๒๘
๒๕๓๒	๙๐,๒๒๒	๔๗	๒๓,๕๙๖	๑๔	๑๗,๒๒๓	๒๖	๑๗,๒๒๓	๒๖	๑๔,๖๐๐	๒๑	๑๔๓,๔๑๗	๒๘
๒๕๓๔	๗๗,๑๔๓	๔๕	๒๑,๗๙๙	๑๓	๑๖,๖๑๖	๒๕	๑๖,๖๑๖	๒๕	๑๓,๔๔๙	๑๙	๑๓๖,๖๙๙	๒๗
๒๕๓๖	๗๕,๒๓๑	๔๔	๒๑,๔๗๓	๑๓	๑๖,๔๐๙	๒๔	๑๖,๔๐๙	๒๔	๑๒,๙๐๙	๑๙	๑๓๓,๕๕๕	๒๖
๒๕๓๘	๗๓,๙๙๖	๔๔	๒๑,๒๖๕	๑๓	๑๖,๒๙๙	๒๔	๑๖,๒๙๙	๒๔	๑๒,๔๕๕	๑๙	๑๓๑,๔๙๕	๒๖
๒๕๔๑	๗๓,๐๕๗	๔๓	๒๐,๙๙๔	๑๒	๑๖,๐๔๙	๒๔	๑๖,๐๔๙	๒๔	๑๒,๑๒๕	๑๗	๑๒๙,๗๒๒	๒๕
๒๕๔๓	๗๖,๒๗๐	๕๗	๒๖,๕๒๗	๑๖	๙,๔๓๙	๒๓	๒๑,๔๖๒	๓๒	๑๗,๔๑๓	๒๕	๑๗๐,๑๑๑	๓๓
๒๕๔๔	๗๒,๐๖๙	๕๔	๒๙,๐๙๖	๑๗	๙,๒๔๐	๒๓	๒๑,๒๔๓	๓๒	๑๗,๙๔๓	๒๕	๑๖๗,๕๙๑	๓๓
๒๕๔๘	๙๙,๓๙๑	๔๗	๒๕,๓๓๕	๑๕	๗,๙๓๖	๒๒	๒๐,๖๗๙	๓๑	๑๗,๖๗๑	๒๕	๑๖๑,๐๐๑	๓๑
๒๕๔๙	๙๙,๓๖๙	๕๒	๒๔,๕๕๐	๑๕	๗,๙๙๔	๒๒	๒๐,๕๕๕	๓๐	๑๗,๒๙๖	๒๔	๑๕๙,๖๕๓	๓๑
รวม	๑๖๙,๖๔๔		๑๖๘,๙๕๔		๓๖,๕๐๒		๖๗,๓๙๙		๗๐,๗๑๕		๕๑๓,๑๑๕	

ที่มา : สำนักงานแผนและสารสนเทศ กรมป่าไม้ (๒๕๕๒)

นอกจากนี้แล้ว การตัดถนนผ่านป่ายังมีผลกระทบโดยตรงต่อสวัสดิภาพของสัตว์ป่า มีสัตว์ป่าบางชนิดต้องโยกย้ายถิ่นฐานหากินไปเรื่อย ๆ ตามวงรอบที่เคยเป็น แต่เมื่อมีถนนตัดผ่านเส้นทางเดินของสัตว์เหล่านั้น มันจำเป็นที่จะต้องเดินผ่านถนนทำให้เกิดอุบัติเหตุรถยนต์

สัตว์ป่าบ่อยครั้ง เช่น ถนนที่ตัดผ่านพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นต้น

๓.๑.๔ การแพร่หลายของเทคโนโลยี การพัฒนาเทคโนโลยีของเลื่อยยนต์ เลื่อยไฟฟ้า และรถไถ เพื่อการลากตัดไม้และลากจูงท่อนซุงออกจากป่า ทำให้เกิดอัตราการเร่ง ในการทำลายพื้นที่ป่ามากขึ้น เนื่องจากสามารถตัดต้นไม้ได้อย่างรวดเร็ว การใช้รถไถขนาดใหญ่ แทนการใช้แรงงานสัตว์ในการทำการเกษตรเอื้ออำนวยให้เกษตรกรสามารถทำการเปิดพื้นที่ ใหม่เพื่อการเพาะปลูกได้ในพื้นที่ขนาดใหญ่ การพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ การใช้ยาปราบศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมี ทำให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกพืชชนิดเดียวเพื่อการค้าได้มากขึ้น

๓.๑.๕ การเกษตรเชิงพาณิชย์ ในอดีตคนไทยเพาะปลูกข้าวและพืชผักเพื่อ บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก พืชผลที่เหลือจากการบริโภคจะนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ หรือขายเป็นรายได้ แต่ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่ต้องพึ่งพาเงินตราทำให้การ เพาะปลูกของเกษตรกรได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์ไปเป็นการเพาะปลูกเพื่อการค้าทั้งสิ้น ผลผลิต ทางการเกษตรที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรในระดับสูง เช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา กุ้งกุลาดำ ทำให้ความต้องการพื้นที่เพื่อทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น

๓.๑.๖ การแก่งำไรที่ดิน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมาเป็นช่วงที่มีการ ซื้อขายที่ดินโดยมีการแก่งำไรสูงมาก ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อครอบครอง เพื่อ การค้าที่ดิน และเพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสถานที่พักตากอากาศของคนรวย

๓.๒. การล่าและการค้าสัตว์ป่า จำนวนประชากรมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นซึ่งจะสัมพันธ์ โดยตรงกับพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลง เนื่องจากป่าไม้หลายแห่งได้ถูกสัมปทานเพื่อตัดไม้มาสร้าง บ้านเรือนรองรับการเจริญเติบโตของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อทำเกษตรกรรมยุคใหม่ ที่ต้องใช้ที่ดินจำนวนมาก ต่อมาก็มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะการตัด ถนน การสร้างเขื่อน ทำให้ป่าลึกหลายแห่งเริ่มเข้าถึงได้ง่าย อาวุธโบราณที่ใช้สำหรับล่าสัตว์ เช่น ลูกดอก ธนู บ่วงเชือก ได้ถูกพัฒนาและแทนที่ด้วยอาวุธที่มีประสิทธิภาพสูง เช่น ปืนยาว ปืนแก๊ป บ่วงแร้วที่ทำด้วยลวดเหล็ก ถนนที่เชื่อมต่อระหว่างป่ากับเมืองก็ทำให้เกิดการถ่ายเท และการขนส่งทรัพยากรออกจากพื้นที่ได้อย่างสะดวก การนำสัตว์ป่าออกมาขายในตลาดจึง กลายเป็นธุรกิจที่สร้างกำไรให้กับนายพรานเป็นอย่างมาก จึงทำให้การล่าเพื่อยังชีพของ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ บริเวณผืนป่ากลายเป็นการล่าเพื่อค้าขายมากขึ้น

รูปแบบการล่าที่เปลี่ยนไปจากการล่าเพื่อเป็นอาหารมาเป็นการตอบสนองความต้องการ ของตลาดนั้น ส่งผลกระทบอย่างรวดเร็วและรุนแรงต่อปริมาณสัตว์ป่าในธรรมชาติ โดยเฉพาะใน ระบบนิเวศป่าเขตร้อน สัตว์ที่ตกเป็นเป้าหมายในการล่าโดยส่วนใหญ่ ได้แก่ เสือโคร่ง ลิง อูรังอุตัง นกเงือก ซึ่งขยายพันธุ์ได้ช้า ออกลูกปีละประมาณ ๑ หรือ ๒ ตัว หรือในกรณีที่

สิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมก็อาจจะไม่มีการผสมพันธุ์เลย ทำให้สัตว์เหล่านี้ไม่สามารถผลิตลูกออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดได้เพียงพอ สัตว์ป่าชนิดใดที่เป็นที่ต้องการของตลาดสูงก็จะตกเป็นเป้าหมายของการล่าอย่างหนัก เมื่อสัตว์มีจำนวนเหลือน้อยลงและหายากยิ่งขึ้น ราคาตามกลไกตลาดก็จะสูงขึ้นตามไปด้วย จนกว่าการล่าสัตว์จะทำให้สัตว์ชนิดนั้นสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่เสียก่อน จึงเปลี่ยนไปสู่สัตว์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันที่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ วัตถุประสงค์ของการล่าและค้าสัตว์ป่า จำแนกออกได้เป็น

๓.๒.๑ เพื่อการบริโภค เป็นการล่าสัตว์ในระดับท้องถิ่น สัตว์ป่าที่ตกเป็นเป้าหมายในการล่าเพื่อการบริโภคส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดกลาง และนกขนาดใหญ่ เช่น เก้ง กวาง ค่าง ชะนี เม่น ชะมด อีเห็น ไก่ป่า นกกระทา นกเป็ดน้ำ และนกเงือก นอกจากนี้ยังมีสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่พบได้ง่าย เช่น เต่าน้ำจืด กบ เขียด งูบางชนิดที่พบเห็นทั่วไป ในตลาดบางท้องที่หรือบางประเทศมีค่านิยมในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าที่หลากหลาย สัตว์ป่าที่ถูกล่าเพื่อการบริโภคมากได้แก่ เต่าน้ำจืด ลิ่น งูหลายชนิด และปลาฉลาม ส่วนเนื้อสัตว์ป่าหายาก เช่น เนื้อเสือโคร่ง ตีนหมี เป็นที่ต้องการของกลุ่มคนที่มีฐานะดี เนื่องจากมีความเชื่อว่าชิ้นส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ป่าหายากเหล่านี้จะเป็นยาเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ และเป็นยาอายุวัฒนะ

๓.๒.๒ เพื่อเป็นเครื่องประดับ อวัยวะและชิ้นส่วนจากสัตว์ป่าหลายชนิดนิยมนำมาใช้เป็นเครื่องประดับหรือเป็นของที่ระลึก เช่น งาช้างนำมาทำเป็นเครื่องแกะสลัก หนังเสือชนิดต่าง ๆ เช่น เสือลายเมฆ เสือไฟ เสือโคร่ง เขาสัตว์หลายชนิดนำมาทำเป็นเครื่องประดับติดฝาบ้าน เช่น เขากะทิง วัวแดง ควายป่า ละมั่ง กูบรี นอกจากนี้ยังมี กระดองเต่า หนังงู เปลือกหอย และสัตว์สตัฟฟ์ เช่น ฝีเสื่อ และตัวงูปักแข็งที่สวยงามชนิดต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์จากสัตว์บางชนิดก็ได้อนุญาตให้มีการค้าอย่างถูกกฎหมายเมื่อมีใบอนุญาต เช่น หนังจระเข้ งาช้างแกะสลัก งาช้างบ้านรวมทั้งสัตว์ป่าบางชนิดที่ได้จากการเพาะพันธุ์ ผลกระทบจากการล่าสัตว์เพื่อเป็นเครื่องประดับนี้สำหรับนกนั้นจะพบเห็นเพียงหัวนกเงือกชนิดต่าง ๆ ที่จะนำมาติดฝาบ้าน และหัวของนกชนหินในบางประเทศนำมาแกะสลักใช้เป็นเครื่องรางประเป็นเครื่องประดับ

๓.๒.๓ เพื่อนำมาเป็นสัตว์เลี้ยง ค่านิยมในการเลี้ยงสัตว์แบบเป็นของสะสมทำให้สัตว์ป่าหายากมีราคาสูงและเป็นที่ต้องการของผู้เลี้ยงบางกลุ่ม สัตว์ป่าที่เป็นเป้าหมายหลักในการเลี้ยง ได้แก่ นกป่าที่มีความสวยงามหรือมีเสียงร้องไพเราะ เช่น นกปรอดแม่ทะ นกขุนทอง นกเขี้ยวคราม นกกระรอกทองแก้มขาว นกโพระดก นกปรอดหัวโขน รวมถึงนกแก้วชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนกในประเทศไทยและเป็นนกนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น นกแก้วจากประเทศออสเตรเลีย และจากประเทศในแถบอเมริกาใต้ ประชาชนในบางท้องที่นิยมจับนกมาขังกรงเลี้ยงเพื่อการแข่งขันประชันเสียงร้องของนก เช่น นกปรอดหัวโขน นกเขาชวา นกเขาใหญ่ และนก

ทางเขนดง จนทำให้นกเหล่านี้มีความต้องการของตลาดค่านกมากขึ้น ส่งผลให้มีราคาสูงขึ้นตามไปด้วย

๓.๒.๔ เพื่อกิจการสวนสัตว์ หรือการจัดแสดงสัตว์ของภาครัฐและเอกชน
กิจการสวนสัตว์ทั้งของรัฐและเอกชนหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งที่มีการรับซื้อสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีขาดมาตรการในการควบคุมดูแลอย่างรัดกุม การดำเนินการโดยขาดทักษะในการดูแลสุขภาพสัตว์รวมไปถึงความไม่พร้อมทางด้านสถานที่เลี้ยงและจัดแสดงจึงทำให้สัตว์หลายชนิดมีอัตราการตายสูง จำนวนสวนสัตว์เอกชนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายประเทศทำให้เกิดความต้องการในการรับซื้อสัตว์ป่าหายากเพิ่มขึ้น สัตว์ป่าที่เป็นเป้าหมายมีตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงช้าง ส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ป่าหายาก หรือเป็นกลุ่มที่เพาะขยายพันธุ์ได้ยาก เช่น ลิงอุรังอุตัง ลิงกอริลลา นกกระเรียน นกเงือก นกแก้ว นกแก้วมาร์คอร์ และนกน้ำขนาดใหญ่หลายชนิด

๓.๓ ยากำจัดศัตรูพืช การทำเกษตรกรรมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรเพื่อยังชีพมาเป็นการทำการเกษตรเพื่อการค้า มีการปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่กว้างขวางจนทำให้เกิดแมลงศัตรูพืชเพิ่มขึ้นมากมาย มีการนำสารเคมีมาใช้เพื่อทำลายศัตรูพืช เช่น ยาฆ่าแมลง ยากำจัดหนู ยากำจัดหอยทาก รวมถึงยาฆ่าหญ้าด้วย สารเคมีเหล่านี้มีผลกระทบต่อทั้งโดยตรงและทางอ้อมแก่ประชากรนก ทำให้ประชากรของนกน้ำขนาดใหญ่ที่กินปลา หอย ปู และสัตว์น้ำในแปลงนา รวมทั้งนกล่าเหยื่อ เช่น นกแสก นกเค้า และเหยี่ยวดำ ที่หากินโดยการจับหนู งู และสัตว์เลื้อยคลานตามทุ่งนาได้รับสารเคมีเหล่านั้นและสะสมในร่างกาย ทำให้นกมีสุขภาพอ่อนแอและตายในที่สุด สังเกตได้จากพื้นที่ที่มีการใช้ยาปราบศัตรูพืชจะมีประชากรของนกเหล่านี้ลดลงอย่างมาก

๔. การจัดการอนุรักษ์

นกจัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเพิ่มจำนวนให้มากขึ้นได้ แต่ถ้าหากนกชนิดใดที่สูญพันธุ์ไปแล้วก็ไม่สามารถสร้างพันธุกรรมของนกชนิดนั้น ๆ ขึ้นมาได้ หลักการในการดำเนินการอนุรักษ์นกในธรรมชาติมีดังนี้

๔.๑ การป้องกันการล่า การรักษาให้ประชากรนกรังคงอยู่นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก เพราะถ้าหากสามารถที่จะคุ้มครองรักษาชีวิตนกชนิดต่าง ๆ ไว้ได้แล้วก็เท่ากับเราสามารถอนุรักษ์พันธุกรรมของนกชนิดนั้น ๆ ไว้ได้ การดำเนินงานในเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็นสามารถกระทำได้ตามหลักวิชาการ การป้องกันการล่านี้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องสามารถกระทำได้โดยการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อควบคุมการล่า เช่น การออกกฎหมายห้ามล่าสัตว์ป่าและนกบางชนิดที่มีประชากรเหลือน้อย การห้ามล่าสัตว์ในบางพื้นที่ หรือห้ามล่าใน

บางฤดูซึ่งเป็นฤดูผสมพันธุ์ โดยการออกกฎหมายมาบังคับใช้ เช่น การออกพระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีกฎกระทรวงและระเบียบต่าง ๆ มาใช้บังคับใช้

๔.๒ การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย และแหล่งหากิน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นกหลายชนิดลดจำนวนลงอย่างมาก คือ การสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยและการเสื่อมสภาพของถิ่นอาศัย รวมทั้งการมีแหล่งน้ำและอาหารไม่เพียงพอ การจัดการเพื่อเพิ่มจำนวนนกให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นนั้น สิ่งแรกที่จะต้องดำเนินการก็คือ การอนุรักษ์ให้คงอยู่ การป้องกันการถูกล่า และการป้องกันการเสื่อมสภาพของถิ่นอาศัย ตลอดจนการบำรุงรักษาและการปรับปรุงถิ่นอาศัยให้เหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตของนก

การอนุรักษ์พื้นที่โดยตรงเพื่อให้เป็นแหล่งอาศัย แหล่งหากิน และแหล่งหลบภัยของนกในธรรมชาติกระทำได้โดย การประกาศพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และการอนุรักษ์พื้นที่โดยทางอ้อมเพื่อสัตว์ป่าคือ อุทยานแห่งชาติ และวนอุทยาน เป็นต้น

๓.๓ การค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ การค้นคว้าวิจัยถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการจัดการ และการอนุรักษ์นกชนิดต่าง ๆ ได้ในอนาคต จึงควรที่จะเริ่มงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการควบคู่ไปกับการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามด้วยเพื่อจะได้หาทางจัดการให้เพิ่มจำนวนเพิ่มมากขึ้นในระดับที่เหมาะสมกับปริมาณอาหารและที่หลบภัยในพื้นที่นั้น ๆ

๔.๔ การใช้ประโยชน์ ตามหลักของการอนุรักษ์นั้นไม่ได้มุ่งเน้นที่จะเก็บรักษาทรัพยากรนั้น ๆ ให้คงอยู่ตลอดไปเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องรู้จักที่จะนำทรัพยากรนั้น ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุดโดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรนั้น ๆ การอนุรักษ์นกก็เช่นกัน จะต้องหาวิธีที่การจะนำเอานกชนิดต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในทางที่เหมาะสม เช่น การจัดสถานที่ให้เป็นแหล่งสำหรับเดินดูนกให้กับประชาชนทั่วไปได้เข้าไปใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อศึกษาหาความรู้ตามสมควร การจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๔.๕ เพิ่มปริมาณให้มากขึ้น การเพิ่มปริมาณนกให้มากขึ้นสามารถกระทำได้หลายวิธีดังได้กล่าวมาแล้ว การเพิ่มปริมาณของนกและสัตว์ป่าโดยทางราชการในปัจจุบัน กระทำโดยการจัดตั้งศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นกระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เมื่อมีจำนวนสัตว์ป่าที่ขยายพันธุ์ได้มากพอสมควรแล้วก็จะนำไปปล่อยกลับคืนสู่ป่าธรรมชาติตามเดิม ปัจจุบันมีสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าในความดูแลของกลุ่มงานเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช รวมทั้งสิ้น ๒๒ แห่ง

๔.๖ การสร้างแนวร่วมในการอนุรักษ์ จากปัญหาการลดจำนวนลงของนกที่มีสีสันสวยงามและนกที่หายากนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากความต้องการที่จะนำนกเหล่านั้นมาเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อเป็นของสะสม ประกวดแข่งขัน หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น การเปลี่ยนความคิดของบุคคล

เหล่านี้ทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากเป็นทัศนคติส่วนบุคคลที่เกิดจากการปลูกฝังจิตสำนึก การเรียนรู้จากประสบการณ์ในวัยเด็ก การอนุรักษ์นกให้เกิดผลในระยะยาวนั้นจำเป็นต้องกระตุ้นให้เยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้เรียนรู้ถึงความสำคัญของธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความสัมพันธ์ระหว่างนกกับระบบนิเวศรอบตัว ปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์นกและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของนก เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ การปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดนี้จะต้องเริ่มตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ตลอดจนสังคมก็ต้องมีส่วนร่วมด้วย

๕. การส่งเสริมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์นกของภาคเอกชน

ตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการอนุรักษ์นกที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานของทางราชการโดยมีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลัก นอกจากนี้หน่วยงานของทางราชการแล้ว ยังมีองค์กรเอกชนหลายองค์กรที่รวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมและส่งเสริมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์นก ดังเช่น

๕.๑ สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการและสมาชิกของชมรมดูนกกรุงเทพ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลทุกสาขาอาชีพที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมและดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์นกและถิ่นที่อยู่อาศัยของนก ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนกและธรรมชาติ เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและนกและอนุรักษ์ให้แก่สมาชิกองค์กร ชมรมที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ และบุคคลทั่วไป ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการดูนกในประเทศไทยให้แพร่หลาย โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การจัดกิจกรรมเดินชมนก (Bird walk) ในสวนสาธารณะในเขตกรุงเทพฯ เป็นประจำทุกสัปดาห์ จัดกิจกรรมเทศกาลดูนกเมืองไทยเป็นประจำทุกปี จัดทำ “วารสารนกทางเขน” เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับนกและธรรมชาติให้แก่สมาชิก เป็นต้น สำหรับผู้ที่สนใจกิจกรรมสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทยสามารถติดต่อได้ที่ สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย เลขที่ ๔๓ ซอยโชคชัยร่วมมิตรแยก ๒๙ ถนนวิภาวดีรังสิต เขตดินแดง กรุงเทพฯ ๑๐๓๒๐ โทรศัพท์ ๐๒-๖๙๑-๔๙๑๖, ๐๒-๖๙๑-๕๙๗๖ โทรสาร ๐๒-๖๙๑-๔๔๙๓ เว็บไซต์ www.bsct.or.th

๕.๒ มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก มูลนิธินี้เริ่มต้นจากโครงการศึกษานิวทรีวิทยาของนกเงือก โดยศาสตราจารย์ ดร.พีไล พูลสวัสดิ์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเริ่มงานวิจัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ โดยทำการศึกษานกเงือก เฉพาะในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ต่อมาได้ขยายงานวิจัยออกไปในเขตผืนป่าภาคตะวันตกและภาคใต้ นอกจากนี้โครงการศึกษานิวทรีวิทยาของนกเงือก ยังได้มีการสำรวจการแพร่กระจายและสถานภาพของนกเงือกทั่วประเทศ และเพื่อความต่อเนื่องและขยายขอบเขตของงานวิจัย จึงเกิดแรงผลักดันให้มีการจัดตั้ง

เป็นมูลนิธิขึ้น โดยได้รับพระราชทานชื่อจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า "มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก" เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

โครงการที่ถือว่าได้ผลในแง่ของความร่วมมืออนุรักษ์จากประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ โครงการอุปการะครอบครัวนกเงือก โดยเริ่มต้นจากโครงการศึกษานิเวศวิทยาของนกเงือกได้ขยายขอบเขตงานวิจัยออกไปในเขตพื้นที่ป่าภาคตะวันตกและภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการศึกษานิเวศวิทยาของนกเงือกที่ทำในภาคใต้ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา ได้รับความร่วมมือในการศึกษาวิจัยจากชาวบ้านในบริเวณนั้นเกือบทั้งหมด ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านที่มีรายได้ต่ำก็จะหารายได้เสริมจากการหาของป่าและจับลูกนกเงือกจากรังไปขาย เป็นต้น จนกระทั่งโครงการศึกษานิเวศวิทยาของนกเงือก เข้าไปทำการศึกษาวิจัยโดยให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมงานในการเก็บข้อมูลทางวิชาการและเฝ้าดูแลรังนกจนกระทั่งลูกนกเงือกออกจากรังไป เมื่อลูกนกเงือกออกจากรังไปแล้วผู้ที่เฝ้าดูแลและเก็บข้อมูลให้กับโครงการฯ จะได้รับเงินค่าตอบแทนในราคาเท่ากับราคาของลูกนกเงือกที่จับขายในตลาดมืด จนกระทั่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้เลิกเก็บลูกนกเงือกไปขายแล้วหันมาช่วยกันอนุรักษ์นกเงือกต่อไป เนื่องจากเมื่อมีลูกนกอยู่ในป่าก็จะมีรายได้เสริมจากการช่วยเก็บข้อมูลและช่วยกันดูแลนกเงือก สำหรับผู้สนใจกิจกรรมและต้องการช่วยเหลือมูลนิธิหรือต้องการเป็นพ่อแม่อุปถัมภ์นกเงือกสามารถติดต่อได้ที่ มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนพระราม ๖ พญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐ โทรศัพท์ ๒๔๖-๐๐๖๓ ต่อ ๔๖๐๖ โทรสาร ๖๔๔-๕๔๑๑

๕.๓ ชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา เป็นการรวมกลุ่มกันของนกดูนกและนักอนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่ภาคเหนือ เพื่อจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์นกและธรรมชาติในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับนกและธรรมชาติให้กับเยาวชน และบุคคลทั่วไป ทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ร่วมกับสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย และร่วมกับชมรมและองค์กรต่าง ๆ กิจกรรมที่ดำเนินการ เช่น จัดทำ “จดหมายข่าวบี๊ดจะลิ่ว” เพื่อเผยแพร่ความรู้และแจ้งข้อมูลข่าวสารด้านเกี่ยวกับธรรมชาติให้แก่สมาชิก จัดกิจกรรมนับนกตอยอินทนนท์ ซึ่งได้จัดเป็นประจำทุกปีเพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นดัชนีในการติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ การนับประชากรนกอุ้มบาตรที่มาเกาะนอนในเขตเมือง บริเวณถนนประตูท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นประจำทุกปี เพื่อใช้เป็นดัชนีติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของโลก และจัดกิจกรรมเดินดูนกเชียงใหม่ (Bird walk) ซึ่งจะจัดกิจกรรมเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ของสัปดาห์แรกในแต่ละเดือน สำหรับผู้ที่สนใจกิจกรรมของชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา สามารถติดต่อได้ที่ ชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา ๗/๖/๑ หมู่ ๑๔ ซอย ๕ ถนนสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๕๓-๒๗๐๘๔๑ เว็บไซต์ www.lannabird.org